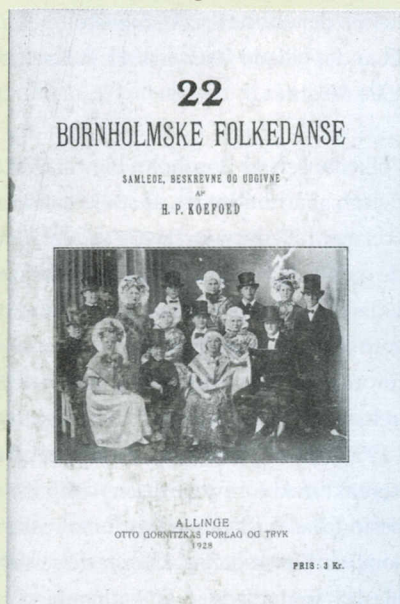

Dansens og musikkens rødder 58

Danseindsamling på Bornholm

af Per Sørensen

De første folkedansehefter blev udgivet i begyndelsen af 1900-tallet af Foreningen til Folkedansens Fremme (F.F.F.). Det var Hefte I - II - III. Disse hefter var ikke egnsrelaterede, men havde danse med fra alle egne af landet. I 1931 udkom foreningens første egnshefte med danse fra Himmerland. Det var dog ikke det første egnshefte med folkedanse, for det udkom allerede i 1928 med "22 Bornholmske Folke-danse" - udgivet af H. P. Koefoed (1878-1935).

Danseheftet blev også det første forsøg på at bryde F.F.F.'s "folkedansemonopol", og det skete ikke uden sværdslag. I Hjemstavnsliv¹ kunne man læse følgende anmeldelse:

*22 Bornholmske Folkedanse,
Samlede, beskrevne og udgivne af H. P. Koefoed.
Otto Gornitzkas Forlag, Allinge 1928. 32 sider
Pris 3 Kr.*

Heftet indeholder Beskrivelser af og Musik til 10 Rækkedanse, 10 Kvadrilledanse og 2 Pardanse. Indledningen synes helt at stamme fra "Foreningen til Folkedansens Fremme"s Beskrivelseshefter, ligesom hele Opstillingen af Beskrivelser og Musik er F.F.F.s. 4 Dansebeskrivelser er ganske enslydende med Beskrivelserne af de samme Danse i F.F.F.s Beskrivelseshefter; den ene af disse 4 er uheldigvis en Beskrivelse af en karakteristisk Dans fra Reersø ved Store Bælt, altsaa ikke af en bornholmsk dans. (F.F.F. er trods det her anførte ikke nævnt i Forordet, end sige takket).

Der er vel fra Forf.s Side gjort et stort Arbejde, men beskrivelserne er ikke alle fuldstændige og paa adskillige Punkter uklare. De faa historiske Oplysninger, der er givet, er uden Værdi.

Imidlertid maa et saadant Forsøg paa at samle og udgive en enkelt Egn (Landsdels) gamle Danse hilses med Glæde, men et saadant Arbejde bør ikke foretages uden Fagfolks Medvirken. Med Hensyn til dette sidste vil de store Folkedanseforeninger sikkert gerne yde deres Bistand.

J. E.

J. E. er med stor sandsynlighed Johannes Egedal, som netop var en af de erfarne danseindsamlere fra F.F.F. (se: Dansens og musikkens rødder nr. 50 og 51). I Pinsen 1922 havde han selv været på Bornholm, og der indsamlede han 27 danse, og udover dette havde F.F.F. allerede i 1911 haft Viggo Hertel på danseindsamlingsrejse på Bornholm. Det er rigtig, som J. E. skrev, at nogle af dansebeskrivelserne var "lånt" fra deres hefter. "Herman Bosses" og "Stadsturen" fra Bornholm var med allerede i Hefte II, og derudover havde Koefoed "lånt" dansebeskrivelser til "Skomagerdans", "Jødetur" og "Kedelfikkeren" - hvilket han også skrev i forordet til heftet:

Forord

Denne Samling bornholmske Folkedanse indeholder hovedsagelig Danse, som maa anses for at være af ægte, bornholmsk Oprindelse.

Kedelflikkerdansen, Jøde- eller Tropturen og Skomager-dansen er dog også stedfæstede henholdsvis i Vendsyssel, Holbækegnen og Horsenseggen; men er kendt paa Bornholm fra ældgammel Tid og har vundet Borgerret her, hvorfor jeg har ment det berettiget at optage dem i nærværende Samling.

Det kan vel ikke undgaaes, at et Arbejde af denne Art, der ingen Kildeskrifter har haft at bygge paa, kan lide af visse Fejl og Mangler; men det er alligevel mit Haab, at denne Samling maa bidrage sit til, at vore fra Fædrene nedarvede gamle, prægtige Folkedanse kan blive bevarede for Efterslægten.

For velvillig og udmærket Bistand er jeg D' hrr. Snedkermester Gelius Lind, Allinge, og Rentiér H. A. Skov, Hasle, megen Tak skyldig.

ALLINGE, August 1928.

UDGIVEREN.

J. E. skrev, at "Jødeturen" er en dans fra Reersø og ikke en bornholmsk dans – en helt almindelig betragtning helt op til ca. 1980. Man mente, at alle danse var egnsbestemte og kun danset på en given egn (nogle vidste godt, det ikke passede, men tav med det). Det er dog ikke sandt, idet mange af vore danse er fællesgods og modedanse, som blev danset mange steder i Danmark, ofte med små variationer af hinanden. En nutidig danseforsker kan have svært ved at få øje på det egnsbestemte, undtagen i nogle ganske få tilfælde.

Uanset kritikken af "22 Bornholmske Folkedanse" i 1930 var det dog det hefte, der blev grundlaget for egnsheftet "Gamle danse fra Bornholm", som F.F.F. udgav i 1971. Hvem var så den bornholmske danseindsamler H. P. Koefoed?

Sarah og Hans Peter Koefoed ca. 1915

Hans Peter Koefoed blev født 1878 i Hasle og kom efter konfirmationen i maskinlære og tog maskinisteksamen i 1901. Han har dog ikke følt sig på den rette hylde, da han

kort efter begyndte at læse til lærer, og han tog lærereksamen fra Nexø Seminariun i 1904. Efter en periode ved Rønnes skolevæsen blev han i 1906 ansat ved Allinge Borgerskole, hvor han blev, til han søgte sin afsked p.g.a. sygdom i 1931. Han døde i 1935.

Det er ikke meget, der vides om hans folkedanseundervisning; men han var ivrig gymnastik- og sløjdlærer, og det var sikkert i forbindelse med gymnastikken i skolen, han har udøvet sin folkedansegerning blandt skolebørnene. Måske har han også haft almindelige børnehold til folkedans (læg mærke til billedet uden på beskrivelsesheftet, det er børnefolkedansere).

Et andet billede viser et af H. P. Koefoeds børnehold fra 1920-30'erne.

Folkedansen på Bornholm blev startet allerede i begyndelsen af århundredet, af spillemanden Anders Lind, Bæla ved Hasle, som havde samlet og optegnet nogle af de gamle, bornholmske danse. Arbejdet blev senere videreført af sønnen, som spillemand og med H. A. Skov som danseinstruktør. Som man kan se af H. P. Koefoeds forord, var det netop H. A. Skov, som han havde haft til at hjælpe med at rekonstruere de gamle danse.

I 1950'erne fik Anders Linds barnebarn, Eyvind Lind, kontakt med forhv. gårdejer Westh i Rutsker, der var i besiddelse af 18 gamle borinholmske opstæljedansa, som var blevet danset i begyndelsen af århundredet i Hasle – under ledelse af Anders Lind². De fleste af dansene er de danse, som er kendt fra "Gamle danse fra Bornholm"; men der er 5 danse, som aldrig kom med i noget dansehefte. Musikken var ikke med i publikationen fra 1959, men findes i forskellige nodesamlinger på øen – derfor har jeg prøvet at rekonstruere 2 af dansene, hvoraf I får den første her.

Kofoeds Børnehold

Spansk Es

Bornholm

Originalbeskrivelsen til Spansk Es:

(Opstilling på rad). Opførende par svinger kontra, først med den ene hånd og derefter med hænderne over kors. Opførende dame esser om 1' herre og 2' dame og opførende herre esser om 1' dame og 2' herre, så følges op og omkring omkring 1. par. Opførende herre stamper i gulvet og esser om 1' par.

Det er ikke sikkert, alle kan få noget ud af originalbeskrivelsen, derfor vil jeg tillade mig at omskrive den til den form, der i dag kendes af folkedanseinstruktører. I originalbeskrivelsen er der heller ikke nogen trinangivelse; men jeg har skævet til, hvad man gør i de andre bornholmske rækkedanse, så her kommer *mit* forslag til Spansk Es fra Bornholm (den kan sikkert også tolkes på andre måder):

Musik: Forklaring:
Opstilling: Omvendt rækkeopstilling.
Trin: Hop- og gangtrin.

- 1-8 a) 1. par danser til venstre rundt med højrehåndsfatning, 8 hoptrin.
- 1-8 1. par vender og danser til højre med forlæns korsgreb, 8 hoptrin.
- 9-16 b) 1. dame går over mellem 1. og 2. herre og bagom 2. herre, videre over mellem 2. og 3. dame og bagom 3. dame og stiller sig afventende nedenfor, 8 rolige gangtrin.
- 9-16 1. herre går bagom 2. dame, videre over mellem 2. og 3. herre og bagom 3. herre, 8 rolige gangtrin.
- 17-24 c) 1. par tager alm. enhåndsfatn. og går op gennem rækken. Man slipper hinanden og går hver for sig, herren rundt om 2. herre og damen rundt om 2. dame. 1. par slutter mellem 2. og 3. par, 8 rolige gangtrin.
- 17-24 1. herre starter med appel og laver "8 tal" rundt om 2. par: (imellem parret og rundt bagom 2. dame, igen gennem parret og bagom 2. herre og stiller sig ind mellem 2. og 3. herre), 8 rolige gangtrin.

Når dansen begynder forfra anden gang, danser 1. par rundt om 3. og 4. par. Når 1. par er kommet til næstsidste plads "smutter" det ned og stiller sig som sidste par. 1. og 4. par kan begynde dansen samtidig.

NB: Lav ikke rækkerne for lange, da det kun er det opførende par, der danser (de øvrige par er med som "statister", indtil de kommer op for enden af rækken og kan starte som opførende par).
Personlig vil jeg kun have 3-5 par i hver række.

Prøv at danse "Spansk Es" på jeres træningsaftener. Den har en dejlig musik, der skal spilles i et kvikt tempo - I øvrigt er det en engelskdans - med rødder tilbage i 1700-tallet, der i princippet kunne have været danset overalt i Danmark; men det var på Bornholm, den blev bevaret. God fornøjelse.

I de næste numre af Hjemstavnsliv vil jeg fortsætte med at fortælle om de bornholmske danse.

Kildehenvisninger:

En stor tak til Winnie Hansen, Allinge (H. P. Koefoeds barnebarn), for hjælpen til at udrede bedstefaderens levnedbeskrivelse.

- 1 "22 Bornholmske Folkedanse" af J. E. - Hjemstavnsliv 1. årgang nr. 3 - 1930.
- 2 "18 bornholmska opstæljedansa" af Eyvind Lind. Jul paa Bornholm 1959.